ప్రచురణార్థమైన

భారతదేశ సర్వోన్నత న్యాయస్థానము

సివిలు అప్పీలేట్ అధికారపరిధి

సివిలు అప్పీలు నెం.9205/2022

(@ SLP (C) నం.23446/2022)

(@ డైరీ నం.29159/2021)

హర్యానా రాష్ట్రం మరియు ఇతరులు. **--- అప్పీలుదారులు**

వర్సెస్

సుశీల మరియు ఇతరులు. **----.ప్రతివాదులు**

తీర్పు

ఎం ఆర్ షా, న్యాయమూర్తి.

1. 05.12.2017న చండీగఢ్ లోని పంజాబ్ , హరియాణా హైకోర్టు ఇచ్చిన ఆక్షేపిత తీర్పు , ఉత్తర్వులపై బాధగా మరియు అసంతృప్తి వ్యక్తం చేస్తూ సివిల్ రిట్ పిటిషన్ నెం. 15720/2014లో హైకోర్టు ఈ రిట్ పిటిషన్ ను అనుమతించింది మరియు భూ సేకరణ , పునఃవ్యవస్థీకరణ మరియు పునరావాసంలో న్యాయమైన పరిహారం మరియు పారదర్శకత చట్టం , 2013 లోని సెక్షన్ 24 (2) ప్రకారం ప్రశ్నార్థక భూమికి సంబంధించి సేకరణ గడువు ముగిసినట్లు భావించబడిందని ప్రకటించింది (ఇకపై దీనిని 'చట్టం 2013 ' అని పిలుస్తారు) , హర్యానా రాష్ట్రం ప్రస్తుత అప్పీలుకు ప్రాధాన్యత ఇచ్చింది.

2. మొదట్లో, హైకోర్టు ముందు ప్రైవేటు ప్రతివాదుల తరపున వాదనలు వినిపిస్తూ అసలు రిట్ అప్పీలుదారులు తమకు నష్టపరిహారం చెల్లించలేదని , ప్రశ్నార్థకమైన భూముల స్వాధీనమూ తమదేనని పేర్కొనడం గమనార్హం, అందువల్ల, చట్టం, 2013 లోని సెక్షన్ 24 (2) దృష్ట్యా, స్వాధీనం చేసుకోనందున లేదా సేకరించిన భూమికి పరిహారం చెల్లించనందున , ప్రశ్నార్థక భూమికి సంబంధించిన సేకరణ కాలం చెల్లినదిగా పరిగణించబడుతుంది.

2.1 భూసేకరణ అధికారి హైకోర్టులో లిఖితపూర్వక వాంగ్మూలం దాఖలు చేశారు. సేకరించిన భూమిని స్వాధీనం చేసుకోకపోవడంపై ప్రత్యేకంగా వివాదస్పదమైంది. 26.08.2003 నాటి సెక్షన్ 4 ప్రకారం నోటిఫికేషన్ ఇచ్చిన తర్వాత అసలు రిట్ అప్పీలుదారులు తదుపరి కొనుగోలుదారులు కావడంతో వారికి ఎలాంటి నష్టపరిహారం చెల్లించే ప్రసక్తే లేదని అప్పీలుదారుల తరఫున ప్రత్యేక కేసు కూడా ఉంది. అప్పీలుదారులు తదుపరి కొనుగోలుదారులు కావడం వల్ల స్వాధీన ప్రక్రియలను సవాలు చేయడానికి ఎటువంటి హక్కు లేదని , ముఖ్యంగా, స్వాధీన ప్రక్రియలు ముగియాలని ప్రార్థించారని సమర్పించబడింది. లిఖితపూర్వక ప్రకటన యొక్క సంబంధిత భాగం ఈ క్రింది విధంగా ఉంది:

> "1. 26.08.2003 నాటి సెక్షన్-4 ప్రకారం, సెక్షన్-6 తేది 10.08.2004 ప్రకారం నోటిఫికేషన్ సమయంలో సేకరించిన భూమికి అప్పీలుదారులు యజమానులు కానందున, ప్రస్తుత పిటిషన్ను ఈ గౌరవనీయ న్యాయస్థానం ముందు దాఖలు చేసే హక్కు అప్పీలుదారులకు లేదు. నాథుపూర్ గ్రామ పంచాయితీ ఖాస్రా నెం.155 (1 - 7-0), 156/1(0-3-8), 156/3(1-18-17) ఉన్న భూమికి యజమానిగా ఉంది. అప్పీలుదారులు రెవెన్యూ రికార్డుల ప్రకారం వివాదంలో ఉన్న భూమిలో కౌలుదారులు. రెగ్యులర్ సెకండ్ అప్పీల్ నెం.1578 /1990; సివిల్ మిస్సీ . నంబర్ 3568-సి/2006లో హైకోర్టు 24.05.2006న జారీ చేసిన ఉత్తర్వుల ప్రకారం అప్పీలుదారులు వివాదంలో ఉన్న భూమికి యజమానులు అవుతారు. ఆ వెంటనే , పిటిషనర్ల నంబరు 1 ,4,5,6,7,8,9,10,11,18లు తమ భూమిని 4.7.2006 నాటి విక్రయ పత్రం నంబరు 8637 ద్వారా పరాస్ రామ్ కుమారుడు ధర్మపాల్ కు విక్రయించారు మరియు 09.08.2006 నాటి మ్యుటేషన్ నెంబరు 2218 కూడా విక్రేతకి అనుకూలంగా మంజూరు చేయబడింది. 04.08.2006 నాటి అవార్డు నంబరు 8 ప్రకటనకు ముందే అప్పీలుదారులు ఈ భూమిని విక్రయించారు. కాబట్టి పరిహారం పంపిణీ తర్వాత భూసేకరణ ప్రక్రియకు వ్యతిరేకంగా ప్రస్తుత పిటిషన్ దాఖలు చేసే హక్కు అప్పీలుదారులకు లేదని , ఈ కారణంతో ప్రస్తుత పిటిషన్ ను కొట్టివేయాల్సి ఉంటుందన్నారు.

XXX XXX XXX

3. అవార్డ్ చేయబడిన భూమి యొక్క మొత్తం నష్టపరిహారం మొత్తం రూ.76,32,858/-. అప్పీలుదారుల సంఖ్య 1,4,5,6,7,8,9,10,11,18లు తీర్పు వెలువడిన రోజున సేకరించిన భూమికి యజమానులు కాకపోవడం , సేకరించిన భూమికి పరిహారం పొందేందుకు ఇతర భూయజమానులు సమ్మతి తెలపకపోవడంతో సేకరించిన భూమికి పరిహారం చెల్లించలేదు. మరియు వారి యాజమాన్యాన్ని రుజువు చేయడానికి ఎటువంటి డాక్యుమెంటరీ రుజువును అందించలేదు మరియు పంపిణీ చేయని మొత్తం LAC యొక్క ఖాతాలో జమ చేయబడింది మరియు అవార్డును ఆమోదించిన రోజున నిజమైన భూయజమానుల వత్తిడిపై వెంటనే చెల్లించడానికి అందుబాటులో ఉంది.

xxx xxx xxx

10. వివాదంలో ఉన్న భూమిని 04.08.2006న అవార్డ్ ప్రకటించినంత వరకు రిట్ పిటిషన్ లోని పేరా నెం.10లోని అంశాలను అంగీకరించారు. సేకరించిన భూమిని అప్పీలుదారులు భౌతికంగా ఆక్రమించుకున్నారనే విషయాన్ని ప్రత్యేకంగా ఖండించారు. సేకరించిన భూమిని అవార్డు వచ్చిన రోజే హుడా ప్రతినిధికి రాపాట్ నెం.702 తేదీ 04.08.2006 ద్వారా అప్పగించారు. సేకరించిన భూమిలో అప్పీలుదారులు ఆక్రమణదారులుగా ఉన్నారు. ఈ పారాలోని మిగతా విషయాలు నమోదులో ఉన్నాయి.

xxx xxx xxx

14. రిట్ పిటిషన్ లోని పేరా నంబర్ 14లోని అంశాలు తప్పు అని కొట్టిపారేశారు. భూసేకరణ, పునఃవ్యవస్థీకరణ మరియు పునరావాస చట్టం-2013లో నిష్పాక్షిక పరిహారం, పారదర్శకత చట్టంలోని సెక్షన్ 24(2) నిబంధన ప్రకారం అప్పీలుదారుల భూసేకరణ ప్రక్రియ గడువు ముగిసిందని ప్రత్యేకంగా ఖండించారు . 04.08.2006 నాటి రాపాట్ నంబరు 702 ద్వారా సేకరించిన భూమి భౌతిక స్వాధీనాన్ని అవార్డు వచ్చిన రోజే హుడా ప్రతినిధికి అప్పగించారు. సేకరించిన భూమిలో అప్పీలుదారులు ఆక్రమణదారులుగా ఉన్నారని , సేకరించిన భూమికి వారు యజమానులు కాకపోవడం మరియు అందుకు అర్హులు కానందున , సేకరించిన భూమికి పరిహారం అప్పీలుదారులకు చెల్లించలేదు. ఈ పారాలోని మిగతా విషయాలు రికార్డుల్లో ఉన్నాయి.

xxx xxx xxx

17. రిట్ పిటిషన్ లోని పేరా నెం.17లోని అంశాలు తప్పు అని కొట్టిపారేశారు. భూసేకరణ, పునఃవ్యవస్థీకరణ మరియు పునరావాస చట్టం-2013లోని న్యాయమైన పరిహారం, పారదర్శకత చట్టంలోని సెక్షన్ 24(2) ప్రకారం అప్పీలుదారుల భూసేకరణ ప్రక్రియను రద్దు చేయలేమని పేర్కొంది. ఎందుకంటే, సేకరించిన భూమి భౌతిక స్వాధీనాన్ని 04.08.2006 నాటి రాపాట్ నెంబరు 702 ద్వారా అవార్డు వచ్చిన రోజే హుడా ప్రతినిధికి అప్పగించారు. సేకరించిన భూమిలో అప్పీలుదారులు ఆక్రమణదారులని, సేకరించిన భూమికి యజమానులు కానందున సేకరించిన భూమికి పరిహారం అప్పీలుదారులకు చెల్లించలేదన్నారు. ఎల్ఏ చట్టంలోని తప్పనిసరి నిబంధనలకు అనుగుణంగా గుర్గావ్ జిల్లా టౌన్ ప్లానర్ ఇచ్చిన సరిహద్దు ప్రకారం భూసేకరణ ప్రక్రియ చేపట్టారు. ప్రజాప్రయోజనాల దృష్ట్యా , ఈ భూసేకరణ చట్టప్రకారం జరిగిందని, రిట్ పిటిషన్ లోని ఈ పేరాలో అప్పీలుదారులు పేర్కొన్న ఏ ఒక్క కారణంతోనైనా రద్దు చేయలేమని స్పష్టం చేసింది. ఈ గౌరవ హైకోర్టు తీర్పు ఇవ్వాల్సిన రిట్ పిటిషన్ లో ఎటువంటి చట్టపరమైన అంశాలు లేవు. సబ్ పేరా (i) నుంచి (iv) వరకు లేవనెత్తిన వాదనలు తప్పు , అందువల్ల తిరస్కరించబడ్డాయి. చట్ట ప్రకారమే భూసేకరణ ప్రక్రియ జరిగిందన్నారు."

3. పైన పేర్కొన్న అంశాలను బట్టి , 04.08.2006న సమస్యాత్మక భూమిని స్వాధీనం చేసుకుని , లబ్ధిదారునికి అప్పగించడం అప్పీలుదారుల తరఫున నిర్దిష్టమైన కేసు అని తెలుస్తుంది. అప్పీలుదారులు సేకరించిన భూమిలో ఆక్రమణదారులని , తీర్పు సమయంలో వారు సహ యజమానులు కానందున సేకరించిన భూమికి పరిహారం చెల్లించలేదని అప్పీలుదారుల తరఫున కేసు ఉందని వాదనలు వినిపించారు. తీర్పు, ఉత్తర్వులు జారీ చేసే సమయంలో , పైన పేర్కొన్న అంశాలను హైకోర్టు అస్సలు పరిగణనలోకి తీసుకోలేదు. స్వాధీనం చేసుకున్న సంస్థ , స్వాధీనం చేసుకుని లబ్ధిదారునికి అప్పగించినందున, ఆ తర్వాత అప్పీలుదారులు స్వాధీనం చేసుకున్న ఏ ఆస్తినైనా ఆక్రమణగా పేర్కొనవచ్చు మరియు ఆక్రమణదారులు , చట్టం , 2013 లోని సెక్షన్ 24 (2) యొక్క నిబంధనల ప్రయోజనాన్ని పొందడానికి అనుమతించబడరు మరియు వారు ఇప్పుడు స్వాధీనంలో ఉన్నందున , ఆక్రమణదారులుగా ఉండవచ్చు , వారు చట్టం , 2013 లోని సెక్షన్ 24 (2) ప్రకారం ఉపశమనం

పొందడానికి అర్హులు అని ప్రార్థించండి. అక్రమాలకు, ఆక్రమణదారులకు లాభం ఇవ్వడం చట్టసభ ఉద్దేశం కాదు.

4. **ఢిల్లీ అడ్మినిస్ట్రేషన్ సెక్రటరీ, ల్యాండ్ అండ్ బిల్డింగ్ వర్సెస్ పవన్ కుమార్ మరియు ఇతరులు, సివిల్ అప్పీల్ నెం.3646/2022** మరియు **ఢిల్లీ డెవలప్మెంట్ అథారిటీ వర్సెస్ గాడ్ఫ్రే ఫిలిప్స్ (ఐ) లిమిటెడ్ మరియు ఇతరులు , సివిల్ అప్పీల్ నెం. 3073/2022** కేసులలో, ఈ కోర్టు గమనించిన మరియు తీర్పు ఇచ్చినట్లుగా , తదుపరి కొనుగోలుదారులకు సేకరణ మరియు/లేదా సేకరణ రద్దును సవాలు చేయడానికి ఎటువంటి హక్కు లేదు.

4.1 పైన పేర్కొన్న రెండు నిర్ణయాలలో ఈ కోర్టు నిర్దేశించిన చట్టాన్ని వర్తింపజేస్తూ , ఇందులోని ప్రైవేటు ప్రతివాదుల అభ్యర్థన మేరకు రిట్ పిటిషన్–అసలు రిట్ అప్పీలుదారులు తదుపరి కొనుగోలుదారులు కావడంతో , భూసేకరణ ప్రక్రియను సవాలు చేస్తూ మరియు/లేదా చట్టం , 2013లోని సెక్షన్ 24(2) ప్రకారం సేకరణను నిలిపివేయాలని కోరుతూ దాఖలైన రిట్ పిటిషన్ ను హైకోర్టు విచారణకు స్వీకరించకూడదు. ఈ పరిస్థితుల్లో కూడా హైకోర్టు ఇచ్చిన ఆక్షేపిత తీర్పు , ఉత్తర్వులు నిలకడగా లేవు.

5. పైన పేర్కొన్న కారణాల దృష్ట్యా మరియు పైన పేర్కొన్న కారణంగా , ప్రస్తుత అప్పీలు విజయవంతమవుతుంది. రిట్ పిటిషన్ (సి) నెం.27/2015లో హైకోర్టు ఇచ్చిన తీర్పును , ఉత్తర్వులను రద్దు చేస్తూ ఉత్తర్వులు జారీ చేశారు. ప్రైవేటు ప్రతివాదులు దాఖలు చేసిన అసలు రిట్ పిటిషన్ – అసలు రిట్ అప్పీలుదారులు తదనుగుణంగా కొట్టివేయబడింది.

తదనుగుణంగా ప్రస్తుత అప్పీల్ అనుమతించబడుతుంది. ఖర్చులు లేవు.

పెండింగ్‌లో ఉన్న దరఖాస్తులు ఏవైనా ఉంటే వాటిని కూడా పరిష్కరించాలి.

[ఎం ఆర్ షా, న్యాయమూర్తి]

[ఎస్. రవీంద్ర భట్, న్యాయమూర్తి]

న్యూఢిల్లీ;

జనవరి 13, 2023.